

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131.
2. Беркинбаев Т. Б. Особенности выявления и расследования преступлений, совершаемых в сфере банковской деятельности :По материалам Республики Казахстан : Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Специальность 12.00.09 - Уголовный процесс ; Криминалистика и судебная экспертиза ; Оперативно-розыскная деятельность /Т. Б. Беркинбаев. - Челябинск, 2006. — 29 с.
3. Голубів В. О., Гавловський В. Д., Цимбалюк В. С. Проблеми боротьби зі злочинами у сфері використання комп'ютерних технологій: Навч. посібник / За заг. ред. доктора юридичних наук, професора Р. А. Калюжного. - Запоріжжя: ГУ "ЗІДМУ", 2002. - 292 с.
4. Кримінальна відповідальність за порушення порядку здійснення господарської діяльності : [збірник / авт. комент. Андрушко Петро Петрович]. — К. : Юрінком Інтер, 2007. — 286 с.
5. Реуцкий А.В. Особенности следного осмотра при расследовании злочинів у сфері виготовлення та обігу платіжних карток // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». - Том 25 (64). - 2012. - № 1. - С. 179-187.

УДК 342.1

Литвин П. С., здобувач кафедри
кримінального права НАВС

Обов'язкові та факультативні ознаки суб'єкта злочину "Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби"

В статті розглянуто проблемні питання щодо обов'язкових та факультативних ознак суб'єкта злочину "Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби".

Ключові слова: допоміжний працівник, службова особа лікувального закладу, конфіденційна інформація, невиліковна інфекційна хвороба.

В статье рассмотрены проблемные вопросы относительно обязательных и факультативных признаков субъекта преступления "Разглашение сведений о проведении медицинского освидетельствования на выявление заражения вирусом иммунодефицита человека или другой неизлечимой инфекционной болезни".

Ключевые слова: вспомогательный работник, должностное лицо лечебного учреждения, конфиденциальная информация, неизлечимая инфекционная болезнь.

In the article considered problematic issues regarding the mandatory and optional attributes of a subject of crime "Disclosure of information about conduction of medical examination for the detection of infection by the human immunodeficiency virus or another incurable infectious disease

Keywords: auxiliary employee, officer of the medical institution, confidential information, incurable infectious disease.

Актуальність. Система правових гарантій захисту особистої інформації особи, що обстежується у медичному закладі відіграє важливу роль у створенні належної обстановки проведення лікування. Забезпечення цих гарантій в першу чергу залежить від поведінки медичного працівника – лікаря, фельдшера, медичної сестри, тощо. Особа має захищене законом право розраховувати, що його розповідь про хвороби, пов'язані з цим сімейні та інтимні обставини не стане відома третім особам, які не беруть участі у наданні медичної допомоги. Саме це і являється реалізацією конституційно проголошених прав і свобод людини і громадянина. Необхідною умовою реалізації даних положень є створення системи юридичних гарантій та їх забезпечення, зокрема і через використання засобів кримінально-правового захисту. Безумовно, дані засоби є більш дієвими елементами юридичного механізму захисту порівняно з іншими, в деякій мірі декларативними, нормативними положеннями.

Постановка проблеми. В даній роботі ми хотіли б приділити увагу питанням з'ясування критеріїв приналежності медичних працівників до категорії службових осіб лікувальних закладів, характеристики терміну, що вживається у ст. 132 КК України “допоміжний працівник”, а також з'ясувати чи настає відповідальність за ст. 132 КК України для медичного працівника в залежності від того, чи є він на момент вчинення злочину працівником лікувальної установи. Впевнені, що обговорення вищезгаданих положень має усунути низку суперечностей, що постають при кваліфікації діяння передбаченого ст. 132 КК України.

Ці питання не залишилися поза увагою провідних учених, таких як М. І. Бажанов, О. Ф. Бантишев, Ю. В. Баулін, Ф. Ю. Бердичівський, В. І. Борисов, П. А. Воробей, О. О. Дудоров, В. О. Глушков, В. К. Гришук, О. М. Джужа, І. О. Концевич, О. В. Копан, М. Й. Коржанський, Є. В. Корнієнко, О. М. Костенко, С. А. Кузьмін, С. Я. Лихова, В. А. Мисливий, А. А. Музика, В. І. Осадчий, М. І. Панов, А. В. Савченко, В. М. Смітєнко, В. В. Сташис, Є. В. Фесенко, В. І. Шакун, О. В. Шамара, О. М. Юрченко, Н. М. Ярмиш та інші.

При цьому, необхідно зазначити, що вищезазначені проблемні питання щодо суб'єкта злочину дотепер не піддавалися глибокому окремому науковому дослідженню. Вищевикладене спонукало автора до вибору саме цієї, досить актуальної теми дослідження.

Мета дослідження. Мета роботи полягає у тому, щоб на основі сучасних теоретичних концепцій кримінально-правової науки надати розгорнуту кримінально-правову характеристику суб'єкта злочину розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби та запропонувати вдосконалення деяких правових конструкцій, що визначають розуміння даної ознаки складу злочину.

Основна частина. Згідно норми ч. 1 ст. 18 КК України, суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність [1]. Свого часу С. А. Тарарухін у своїй монографічній праці “Кваліфікація преступлений в судебной и следственной практике” зауважував, що кримінально-правове поняття суб'єкт злочину охоплює відносно невеликий перелік особистих якостей, властивостей (відмінностей) індивідуума, що враховується при вирішенні питання про можливість притягнення його до кримінальної відповідальності за дане діяння [2, с. 106]. З іншого боку, ми не можемо не погодитися і з Б. А. Куриновим, який, в контексті суб'єкта злочину, як елемента складу злочину наголошував, що поняття суб'єкта злочину передбачає з'ясування широкого кола питань,

які включають, з одного боку встановлення правових ознак, що характеризують суб'єкта злочину за кримінальним правом, а з іншого, розкриття соціально-політичних, моральних особливостей злочинця [3, с.93]. Отже, ми маємо говорити про необхідність проведення саме комплексного дослідження питання про визначення суб'єкта конкретного злочину, зокрема, і у контексті надання кримінально-правової характеристики складу злочину, передбаченого нормою ст. 132 КК України та неприпустимість спрощення висновків у бік узагальнення. При комплексному дослідженні особливостей суб'єкта злочину передбаченого нормою ст. 132 КК України необхідно врахувати, що ознаки які характеризують суб'єкт, нерозривно пов'язані з усіма іншими елементами складу злочину, при цьому суб'єкт своїми злочинними діями (об'єктивна сторона) спричиняє шкоду об'єкту посягання, діючи при цьому винно [4, с. 70].

Дійсно, у загаданій нормі кримінального закону чітко вказано три основні (загальні) ознаки, якими повинен бути наділений суб'єкт злочину:

- належність до категорії фізичних осіб;
- наявність у особи стану осудності;
- досягнення винною особою, певного, прямо вказаного у кримінальному законі віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за саме цей, злочин.

Такий підхід законодавця безумовно є виваженим, та повністю відповідає класичній теорії вітчизняного кримінального права.

Переходячи до дослідження наступної ознаки суб'єкта злочину, варто знов звернутись до кримінального закону, ч. 1 ст. 19 КК України якого встановлює, що осудною визнається особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними.

О. М. Джужа визначає осудність як нормальний стан психічно здорової людини, що виявляється в її здатності усвідомлювати свої діяння та керувати ними [5, с.35]. Тобто осудність — це певна допустима норма (допустимі межі) психічного стану особи під час вчинення нею злочину, такий певний стан особи, за якого вона може нести кримінальну відповідальність за вчинений нею злочин.

Відповідно до винного кримінального закону, неосудність — це психічний стан людини, за якого вона під час вчинення суспільно небезпечного діяння не могла усвідомлювати своїх дій або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки (ч. 2 ст. 19 КК України).

На підстав вище зазначеного, у контексті норм ст. 132 КК України, ми маємо зазначити, що юридичний критерій осудності в даному випадку базується на тому, що вказана особа (крім випадків її належності до категорії допоміжних працівників медичного закладу), відповідно до стану свого психічного здоров'я та рівня інтелектуального розвитку має усвідомлювати:

- що вона за своїм службовим або (та) професійним становищем допущена та обізнана у конфіденційній інформації, яка являє собою спеціальний вид лікарської таємниці;
- що вона безпосередньо або опосередковано, приступаючи до виконання службових чи (та) професійних обов'язків надала свою свідому згоду на забезпечення збереження у таємниці відповідної інформації;
- сутність та наслідки для пацієнта, його близьких родичів, чи зв'язків обумовлених безпосереднім (незахищеним) контактом із його біологічним матеріалом, виявлення у нього факту зараження (інфікування), носійства вірусу імунодефіциту людини чи збудника іншої невиліковної інфекційної хвороби небезпечної для життя людини

або захворювання на синдром набутого імунodefіциту людини.

Для повноти кримінально-правової характеристики суб'єкта злочину, передбаченого нормою ст. 132 КК України, варто конкретизувати, що, відповідно до принципів дії кримінального закону у просторі та за колом осіб, відповідальність за вчинення цього злочину можуть нести, як громадяни України, так, і іноземці, і особи без громадянства, що відповідно до диспозиції норми ст. 132 КК України, належать до категорій: службових осіб лікувального закладу, допоміжних працівників лікувального закладу чи медичних працівників.

У вітчизняному кримінальному законодавстві досить значна кількість законодавчих конструкцій складів злочинів, передбачених Особливою частиною КК України створені таким чином, що їх суб'єктом може бути лише певна особа. У даному випадку йдеться про, так званого, спеціального суб'єкта злочину, що прямо передбачено ч. 2 ст. 18 КК України. Саме до такої категорії законодавчих конструкцій належить, зокрема, безпосередньо досліджувана нами, норма ст. 132 КК України (Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунodefіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби).

Відповідно до диспозиції норми ст. 132 КК України до категорії спеціальних суб'єктів цього злочину можуть належати виключно три категорії осіб, зокрема:

- службові особи лікувальних закладів;
- допоміжні працівники лікувальних закладів;
- медичні працівники.

У вітчизняній монографічній літературі, присвяченій питанням кримінальної відповідальності за злочини у сфері охорони здоров'я, визначення спеціального суб'єкта, в контексті норми ст. 132 КК України, виглядає дещо звуженим. Зокрема, В. О. Глушков та С. А. Кузьмін, визначають спеціального суб'єкта цього злочину, як фізичну осудну особу, яка досягла на момент вчинення злочину 16 років, що належить до службових осіб лікувальних закладів; медичних працівників (лікарів, фельдшерів, медичних сестер), які виконують професійні обов'язки, та неслужбові особи лікувальних закладів (секретарі, санітари, працівники реєстратури тощо), яким відомості про медичний огляд особи стали відомі у зв'язку з виконанням службових чи професійних обов'язків або які здобули такі відомості самочинно [6, с. 98].

Ми не можемо повністю з ним погодитись та вважати визначення бездоганим та повністю прийнятним, а, отже, наводимо аргументацію для запропонованої нище авторської дефініції спеціального суб'єкта злочину, передбаченого нормою ст. 132 КК України.

Отже, у контексті досліджуваної нами кримінально-правової норми, *до категорії службових осіб лікувальних закладів можуть належати виключно особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням обіймають у лікувальних закладах посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважною службовою особою лікувального закладу.*

Тепер виникає необхідність у визначенні двох спеціальних категорій працівників: допоміжних працівників лікувального закладу (при самочинному здобутті відповідної конфіденційної інформації) та медичних працівників.

Тут розробку дефініції необхідно розпочати із визначення змісту визначення "працівник", що використаний законодавцем, у якості складової ознаки в обох вищезазначених термінах застосованих у кримінальним законом у нормі ст. 132 КК України.

У даному випадку ми маємо констатувати, що для створення бланкетної диспозиції норми ст. 132 КК України законодавцем проведення запозичення терміну із іншої,

суміжної правової галузі у системи вітчизняного законодавства – трудового права. Такий підхід є цілком прийнятний, оскільки за одним із основних правил юридичної техніки правотворчості, є однозначність визначення термінів, тобто у законодавстві мають використовуватись вже відомі терміни, при цьому спеціальні терміни мають бути використані за правилами тієї сфери, звідки вони запозичені [7, с. 79].

В. О. Глушков, ще у 1987 році у своїй, фактично першій на теренах колишнього СРСР, спеціалізованій монографічній праці “Ответственность за преступления в области здравоохранения”, слушно наголошував на тому, що медичний працівник повинен володіти специфічними властивостями, притаманними працівникам саме цієї професії, на нього покладено один із найважливіших конституційних обов’язків – охорона здоров’я кожної окремої людини [8, с. 47]. При цьому, у своїй монографічній роботі, присвяченій тій же тематиці, в 2011 року, автор вказує, що для визначення змісту терміну “медичний працівник” у контексті спеціального суб’єкта даної категорії злочинів слід враховувати, що до таких осіб слід відносити не будь-яких співробітників медичних закладів, а лише лікарів, фельдшерів, акушерів та медичних сестер. Своєю чергою, молодший (допоміжний) медичний персонал (санітари, прибиральники, реєстратори та ін) під ознаку медичного працівника, що може бути спеціальним суб’єктом цих злочинів, не підпадає. У контексті саме цих осіб В. О. Глушков безпосередньо вказує: такі особи, за порушення своїх професійно-посадових обов’язків несуть відповідальність лише у прямо передбачених у кримінальному законі випадках (зокрема, за ст. 132 КК України “Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби” тощо) [9, с. 21].

Отже, в контексті визначення ідентифікаційних ознак медичного працівника, у контексті його професійного статусу, загалом проблем не виникає, оскільки ці ознаки є досить чітко та однозначно визначеними. Зокрема, лікар – фахівець у галузі охорони здоров’я із закінченою вищою медичною освітою, який відповідно до чинного законодавства та єдиних кваліфікаційних вимог має право здійснення професійної медичної діяльності.

У той же час, зокрема, і у контексті норми ст. 132 КК України необхідно враховувати, що професійні обов’язки медичних працівників значно ширші за їх службові, однак закон передбачає відповідальність тільки у тому випадку, якщо професійні обов’язки виконувались у зв’язку із службою. При цьому, автор представленої роботи зауважує, що вчинення злочину, передбаченого нормою ст. 132 КК України, медичним працівником може бути вчинено навіть після того, як він припинив, зокрема, і виконання своїх професійних обов’язків за службою щодо потерпілого. Тим більше, що для медичних працівників, на відміну від службових осіб та допоміжних працівників, законодавець, спеціально, не зробив застереження, щодо їх обов’язкової професійної діяльності саме у лікувальному закладі. Такий підхід є цілком обґрунтованим, оскільки медичні працівники здійснюють свою професійну діяльність не тільки у лікувальних закладах. Зокрема, вони, забезпечуючи нормальну діяльність інших установ, підприємств та організацій, працюють у навчальних, навчально-виховних закладах, на підприємствах в установах різних напрямів діяльності, при цьому такі медичні працівники саме за своєю професійною діяльністю, обумовленою службою, отримують конфіденційну інформацію про стан здоров’я осіб, що перебувають у їх обслуговуванні, під наглядом чи звертаються до них за наданням медичної допомоги. Отже, ми стверджуємо, що *відповідальність за ст. 132 КК України для медичного працівника має наставати незалежно від того, чи є він безпосередньо працівником лікувальної установи. Головним елементом, що обумовлює кримінально-правову характеристику*

спеціального суб'єкта злочину, є те, що конфіденційна інформація про проходження медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невеликої інфекційної хвороби, яку він у подальшому розголосив, стала йому відома, у зв'язку із виконанням ним професійних обов'язків медичного працівника.

Однак, ситуація із кримінально-правовою характеристикою допоміжного працівника лікувального закладу не виглядає однозначною. Зокрема, кримінальний закон безпосередньо пов'язує настання кримінальної відповідальності осіб цієї категорії саме із самостійним здобуттям ними персоніфікованої інформації про факт проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невеликої інфекційної хвороби. Дійсно, діючи нормативні акти, що регламентують обіг персоніфікованої інформації про проведення вказаного виду медичного обстеження достатньо прискіпливо обмежують доступ до такої первинної інформації осіб, що не належать до категорії медичних працівників. Проте, вони об'єктивно невзмозі забезпечити навіть нормативну регламентацію недопущення саме до цієї інформації інших категорій осіб, зокрема, і допоміжних працівників лікувальних закладів, які таким чином, у зв'язку із своєю професійною діяльністю, прямо або опосередковано, стають обізнаними у такому спеціальному виді лікарської таємниці. Тут йдеться безпосередньо про водіїв спеціального медичного транспорту, працівників реєстратур та архівів медичних закладів, відповідальних за збереження амбулаторних карток пацієнтів чи історії їх хвороб, операторів комп'ютерного набору, системних адміністраторів баз даних, санітарів тощо.

На підставі викладеного, з метою забезпечення однозначного застосування кримінального закону, ми пропонуємо: у диспозиції норми ст. 132 КК України, після слів «допоміжним працівником» слова «який самостійно здобув інформацію» вилучити.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний Кодекс України Верховна Рада України; Закон від 05.04.2001 № 2341-III.
2. Тарарухин С. А. Квалификация преступлений в следственной и судебной практике / С. А. Тарарухин. — К.: «Юринком», 1995. — 208 с. (С.106)
3. Куринов Б. А. Научные основы квалификации преступлений : [учеб. пособ. для вузов по спец. правоведение] / Б. А. Куринов. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984, - 184 с. (С. 93)
4. Кузьмін С. А. Кримінальна відповідальність учасників організованих груп корисливо-насиленницької спрямованості: монографія / С. А. Кузьмін. — К.: ПАЛИВОДА. А. В., 2011. — 132 с. (С. 70)
5. Джужа О. М. Стилий словник кримінологічних термінів : [навч. посіб.] / Джужа О. М., Моїсеєв Є. М., Третьякова Т. А. ; [під. заг. ред. О. М. Джужа]. — К.: НАВС, 2000. — 55 с. (С. 35)
6. Відповідальність за передбачені Розділом II Особливої частини Кримінального кодексу України злочини у сфері професійної діяльності медичних працівників та спеціальні види тілесних ушкоджень : монографія / О. Ф. Бантишев, В. О. Глушков, О. В. Копан, С. А. Кузьмін [та ін] ; [за заг. ред. В. О. Глушкова]. — К.: МНДЦ при РНБО України, 2011. — 137 с. (С. 98)
7. Кузьмін С. А., Теорія держави та права у питаннях і відповідях : посібник / С. А. Кузьмін, Д. М. Карпенко. — К.: ПАЛИВОДА А. В., 2010. — 128 с. (С. 79)
8. Глушков В. А. Ответственность за преступления в области здравоохранения : [монография] // В. А. Глушков. — К.: Вища школа, 1987. — С. 47.
9. Відповідальність за передбачені Розділом II Особливої частини Кримінального кодексу України злочини у сфері професійної діяльності медичних працівників та спеціальні види тілесних ушкоджень : монографія / О. Ф. Бантишев, В. О. Глушков, О. В. Копан, С. А. Кузьмін [та ін] ; [за заг. ред. В. О. Глушкова]. — К.: МНДЦ при РНБО України, 2011. — 137 с. (С. 21)